

میزان آشنایی معلمان نسبت به برنامه معلم پژوهنده (مطالعه موردی: معلمان دوره ابتدایی استان سیستان و بلوچستان)

ذبیح الله اللهی^{۱*}

مجید کهرازی^۲

فاطمه پودینه^۳

چکیده

برنامه معلم پژوهنده در قالب فرآیند هایی چون اقدام پژوهی با اهداف متنوعی بررسی و شناسایی ظرفیت های پژوهشی معلمان و کاربست این یافته ها بصورت مستقیم در فرآیند های آموزشی و پرورشی جایگاه برجسته ای در تعلیم و تربیت داراست. این مطالعه به بررسی اهدافی چون میزان آشنایی معلمان با فرآیند اقدام پژوهی، تاثیر مولفه جنسیت در رغبت به مشارکت معلمان نسبت به این برنامه به همراه راهکار و اولویت بندی آنها پرداخته است. روش بکارگرفته شده در این پژوهش از نوع آمیخته (کیفی و کمی) بود که جامعه آماری پژوهش را تمامی معلمان مقطع ابتدایی استان سیستان و بلوچستان تشکیل دادند. نمونه پژوهش شامل ۳۷۹ نفر (۲۱۴ زن و ۱۶۵ مرد) بودند که به روش خوشه ای چند مرحله ای انتخاب شدند. ابزار پژوهش نیز شامل مصاحبه ساختاریافته، گروه های کانونی و پرسشنامه محقق ساخته بود که داده های حاصل از پژوهش با استفاده از آمار توصیفی و استنباطی (t تک نمونه ای و گروه های مستقل) تجزیه و تحلیل شدند. نتایج پژوهش نشان داد که میزان آشنایی معلمان دوره ابتدایی استان سیستان و بلوچستان نسبت به فرآیند های اجرایی اقدام پژوهی در حد پایین است. همچنین میان جنسیت و میزان آشنایی با اقدام پژوهی ارتباط معنادار وجود دارد. علاوه بر این، اولویت بندی راهکارهای ترغیب معلمان نسبت به برنامه معلم پژوهنده بیانگر آن بود که به ترتیب راهکار های آموزشی و راهکار های سازمانی بالاترین اولویت و در مقابل، راهکار های مربوط به پشتیبانی مدرسه کمترین اولویت را نزد معلمان در این زمینه دارد.

واژگان کلیدی: معلم، معلم پژوهنده، برنامه معلم پژوهنده، اقدام پژوهی

۱. استادیار، گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید مطهری زاهدان، ایران (نویسنده مسئول*) z-allahi57@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، پردیس شهید مطهری زاهدان، ایران mkhrazahi1378@gmail.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد، گروه تکنولوژی آموزشی، دانشگاه بین المللی جابهار، ایران f.sama47@gmail.com

مقدمه

امروزه در کشور های توسعه یافته، پژوهش جزو نخستین اولویت ها و اساس پیشرفت و توسعه به شمار می رود. از مهمترین ثمره های پژوهش می توان به جلوگیری از اتلاف وقت، سرمایه و اندیشه ها اشاره کرد (طباطبایی، ۱۳۹۵). یکی از بنیادی ترین حوزه هایی که پژوهش در آن ضرورت دارد سیستم آموزش و پرورش است زیرا، این سیستم بطور مستقیم با انسان سر و کار دارد. از طرفی نیز آموزش و پرورش، پژوهش های ویژه خود را می طلبد که محور اساسی آن باید تغییر و تحول در کلاس درس و جریان یاددهی یادگیری باشد؛ برای نیل به این هدف، معلمان نقش اساسی را در این نوع از پژوهش ایفا می کنند (فراشی، ۱۳۹۶).

سند تحول بنیادین هم به عنوان نقشه راه آموزش و پرورش جایگاه ویژه برای امر پژوهش متصور شده است. توسعه ظرفیت پژوهش و نوآوری، استفاده از ظرفیت های موجود برای گسترش فرهنگ تفکر و پژوهش در بین مدیران و مربیان و تأمین پژوهشگر مورد نیاز تعلیم و تربیت رسمی عمومی و حمایت از پژوهشگران فعال و مجرب، ایجاد شبکه فعال پژوهشی از جمله ظرفیت های موجود در سند تحول بنیادین در این خصوص است (سند تحول بنیادین، ۱۳۹۰). علاوه بر سند مذکور، در سند برنامه درسی ملی نیز ضرورت توجه به پژوهش مطرح شده است. در بخش اصول ناظر بر برنامه های درسی و تربیتی، اصل ۳-۳ به زمینه تقویت روحیه پرسشگری و پژوهشگری، در بخش رویکردها و جهت گیری های کلی سند، رویکرد ۶-۲-۴، توجه به معلم به عنوان یادگیرنده و پژوهشگر آموزشی و پرورشی عنوان شده است. لذا، فراهم نمودن زمینه مشارکت معلمان در فعالیت های پژوهشی از جمله اقدام پژوهی به عنوان یکی از اهداف راهبردی وزارت آموزش و پرورش در امر توسعه و گسترش فرهنگ تحقیق و پژوهش در بین معلمان ضرورت پیدا کرد که امروزه، توسط پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش با عنوان برنامه معلم پژوهنده مورد پیگیری قرار گرفته است (پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، ۱۳۹۸). با توجه به جایگاه مؤثر این برنامه، اثربخشی پژوهش در برنامه ریزی های آموزشی، تقویت تجارب علمی و اجرایی معلمان و مجهز نمودن آن ها به بینش علمی، تولید دانش و همچنین بهره گیری از تجارب و اندیشه های آنان در جهت بهبود وضعیت کلاس درس و سایر بخش ها، اجرای مطلوب این فعالیت پژوهشی بیش از پیش اهمیت می یابد (همان).

اقدام پژوهی (پژوهش در عمل) نوعی رویکرد در تحقیقات آموزشی است که معمولاً توسط متخصصان مربوطه با هدف بررسی و بهبود شرایط آموزش بصورت عملی در مدرسه یا کلاس درس مورد استفاده قرار می گیرد. اقدام پژوهی نشان دهنده گسترش بازتاب انتقادی است که یک مربی بطور روزمره در کلاس درس خود بکار می گیرد (کلارک^۱، پوراث^۲، تیل^۳ و جوب^۴، ۲۰۲۰). بطور خاص دلیل تمرکز بر تحقیقات اقدام پژوهی این است که اخیراً در تحقیقات علوم اجتماعی به دلیل فراهم نمودن فرصت بینش جدید برای همه شرکت کنندگان در تحقیق و امکان تولید دانش مشترک محبوبیت بیشتری پیدا کرده است (جیکوبز^۵، ۲۰۱۸). اقدام پژوهی مزایای متعددی برای معلمان در بهبود عملکرد آموزش داشته و می تواند برای پر کردن شکاف بین تئوری و عمل استفاده شود (جانسون^۶، ۲۰۱۲). ضرورت و ارزش فعالیت اقدام پژوهی در آموزش و پرورش به مثابه یک تمرین ارزشمند و یک فعالیت در راستای توسعه حرفه ای برای معلمان است که باید صورت گیرد (هاین^۷، ۲۰۱۳). از این رو، به منظور ارتقای کیفیت

1. Clark

2. Porath

3. Thiele

4. Jobe

5. Jacobs

6. Johnson

7. Hine

تعلیم و تربیت و اثربخش نمودن فرآیند های آموزشی، بایستی مهارت ها و توانمندی های لازم در معلمان تقویت شوند که لازمه این امر، مجهز ساختن معلمان به بینش علمی و انجام پژوهش است تا از این رهگذر، به تولید اندیشه ناب و خلاق اهتمام ورزیده و از این اندیشه در راستای بهبود وضع کلاس درس و مدرسه استفاده لازم را به عمل آورند. با پژوهشگر شدن معلمان فاصله نظر و عمل که همواره مورد انتقاد اکثر صاحب نظران و دست اندرکاران است از میان می رود. میان نظرات علمی و دانشگاهی و کلاس درس پیوند حاصل می شود. خود معلمان بالنده شده و رشد می یابند؛ خودباوری در آنان تقویت می شود. به موضوع ها و مسائل محلی و منطقه ای توجه کافی می شود. حس تعلق و مشارکت جویی در آنان تقویت می شود؛ اعتبار کارشان بیشتر می شود و خلاقیت های شان گسترش می یابد. بطور کلی، پژوهنده شدن معلمان سبب رشد پرسشگری در محیط مدرسه و کلاس می شود. (مک نیف و وایت هد، ۲۰۰۶).

برنامه معلم پژوهنده در جهت پژوهنده شدن معلمان و آماده سازی آنان و قدم نهادن در مسیر پژوهش شکل یافته است. رویکرد اساسی برنامه معلم پژوهنده بررسی، شناسایی، تبیین و حل مسئله و مشکلات موجود در محیط کار، فعالیت های کلاس درس، مدرسه و حتی ادارات آموزش و پرورش با استفاده از ابزار پژوهش است. چرا که با تکیه بر ظرفیت پژوهش، معلمان رویکرد حل مسأله را در فرایند یاددهی یادگیری بکار بسته و از این مسیر موجبات توسعه آموزش را فراهم می سازند (مرتler^۲، ۲۰۱۹). محیط کار هر کجا باشد و مسأله هرچه باشد، در هر صورت مسائل مطرح شده به عمل و فعالیت معلم پژوهنده مربوط می شود که ضرورت شناخت، کاهش یا حل آن را احساس می کند. معلم پژوهنده در طی این فعالیت به درکی از اقدام پژوهی می رسد که به نظر می رسد شناخت این درک، او را در پیمودن مسیر اقدام پژوهی و حل مسائلی که درگیر آنهاست یاری می رساند. فراهم ساختن زمینه، مهارت و امکان بازآموزی معلمان و سایر همکاران آموزش و پرورش از طریق درگیر نمودن آنان با «پژوهش در عمل» ضرورتی انکار ناپذیر می باشد.

پژوهش هایی نیز در این راستا صورت گرفته که اکثر آنان به لزوم شناخت و بکارگیری ابزار پژوهش توسط معلمان در فعالیت های آموزشی و پرورشی تاکید دارند. صفی خانی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهش های خود تایید کردند که معلمان اغلب به ضرورت و لزوم پژوهش و تاثیر آن در بهبود فرآیند آموزش و یادگیری دانش آموزان و توسعه حرفه ای خود آگاه بوده و علاقمند به انجام پژوهش در اقدام پژوهی هستند. در نقطه مقابل، بابایی و همکاران (۱۴۰۰) در پی بررسی محتوای اقدام پژوهی های کشوری در حوزه درسی و رفتاری دانش آموزان از ۴ منظر ساختاری، نگارشی، روش شناسی و محتوایی دریافتند که این نوع پژوهش ها از لحاظ ساختاری در حد متوسط و از لحاظ نگارشی، روش شناسی و محتوایی در حد ضعیف قرار دارند. سادات حسینیان و همکاران (۱۳۹۹) پژوهشی به منظور بررسی تطبیقی ابعاد برنامه های توسعه حرفه ای معلمان دوره ابتدایی در کشور های ایران، آمریکا، مالزی، ژاپن، انگلستان و فنلاند انجام دادند. نتایج تحقیقات آنان بیانگر این مهم بود که کشور های ژاپن، فنلاند و آمریکا بر رشد مهارت های پژوهشگری و اقدام پژوهی به مثابه یکی از ابعاد برنامه دوره های توسعه حرفه ای تاکید دارند. در حالی که سایر کشور ها نظیر؛ مالزی، انگلستان و ایران به مهارت پژوهشی و بعد توانمندی های پژوهشی معلمان توجه جدی نداشتند. فروش و پژمان (۱۳۹۷) در تحقیقی با هدف بررسی نقش استمرار پژوهش در ارتقا توانمندی و توسعه حرفه ای معلمان با مطالعه موردی معلمان ابتدایی شهر گراش نشان دادند که میزان شایستگی های پژوهشی معلمان در سطح مطلوبی قرار ندارد که نشان دهنده میزان تخصص، مهارت و دانش پژوهشی معلمان است. همچنین بین وضعیت پژوهش و نگرش حرفه ای معلمان رابطه همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد و بین متغیر وضعیت پژوهش و توانمندی معلمان رابطه همبستگی مثبت و معناداری وجود دارد.

1. Mc Niff & Whitehead

2. Mertler

قادری و همکاران (۱۳۹۴) در پژوهشی به بررسی ماهیت علمی تحقیقات اقدام پژوهی انجام شده توسط معلمان پژوهنده پرداختند که نتایج پژوهش آنان حاکی از آن بود که معلمان دیدگاه مثبتی نسبت به اقدام پژوهی برای بررسی و حل مسائل آموزشی دارند و تمایل زیادی دارند از رویکرد تفسیری برای انجام اقدام پژوهی استفاده کنند، اما بررسی گزارشات آنان بیانگر کیفیت پایین این گزارشات از لحاظ علمی بود. همچنین نتایج تحقیق آنان نشان داد که معلمان در رعایت اصول اخلاقی تا حدودی موفق عمل کرده اند. بورگ و آلشامایمیری^۱ (۲۰۱۲) تحقیقی با عنوان موانع انجام تحقیق در بین معلمان پژوهنده انجام دادند، نتایج این پژوهش نشان داد نبود وقت و زمان برای انجام تحقیق، عدم اطلاعات کافی در مورد روش های تحقیق آموزشی، نبود تحقیق به عنوان وظیفه شغلی معلمان، عدم توانایی در پیدا کردن موضوعات ارزشمند برای تحقیق، عدم انجام تحقیق توسط سایر همکاران از جمله مهمترین موانع انجام تحقیق بین معلمان بود.

نتایج پژوهش موسی زاده (۱۳۹۲)، با هدف بررسی آسیب شناسی رویکرد اقدام پژوهی معلمان دوره متوسطه شهرستان بابل نشان داد که دانش و مهارت معلمان در زمینه اقدام پژوهی پایین است ولی نگرش معلمان در این زمینه بالاست، همچنین از دیدگاه معلمان عوامل سهیم در چالش های اقدام پژوهی به ترتیب شامل مولفه فرهنگی، آموزشی، فردی، سازمانی و مالی است. سیاه منصوری (۱۳۹۱) در پایان نامه خود به بررسی موانع اقدام پژوهی از دیدگاه معلمان مرد و زن مقطع ابتدایی پرداخت. نتایج پژوهش او نشان داد بین موانع روش شناسی، ویژگی های فردی، موانع سازمانی، موانع قانونی و اجرایی با اقدام پژوهی معلمان رابطه معنی دار وجود دارد. پیری و سلمان اوغلی خیابوی (۱۳۹۰) در پژوهشی با هدف بررسی مقایسه ای عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان در سه دوره تحصیلی استان اردبیل از دیدگاه مدیران نشان داد که بین عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین، بین عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده براساس مدرک تحصیلی، جنسیت، سابقه خدمت و تدریس آنها تفاوت معناداری وجود ندارد. همچنین، نتایج تحقیقات نجفی و همکاران (۱۳۸۸) با عنوان شناسایی عوامل درون سازمانی مشارکت معلمان در طرح اقدام پژوهی بیانگر آن است که کمبود آگاهی و اطلاعات معلمان یکی از مهمترین عوامل بازدارنده مشارکت آنان در طرح اقدام پژوهی است.

از مجموع پژوهش های انجام شده می توان پی برد که انجام پژوهش در قالب طرح های اقدام پژوهی توسط معلمان در روند فعالیت های آموزشی مزایای بسیاری دارد. افزون بر این مزایا، فرآیند اقدام پژوهی با چالش هایی نیز مواجه بوده است. یکی از مهمترین این چالش ها شاید عدم آشنایی معلمان با انجام پژوهش و عدم مشارکت آنان در برنامه معلم پژوهنده است. علاوه بر عدم آشنایی معلمان، تاثیر مسئله جنسیت در مشارکت معلمان در برنامه معلم پژوهنده نیز نیازمند بررسی می باشد. مسلماً حرفه ای بودن معلمی به طور مستقیم با اهل پژوهش بودن وی در ارتباط است و معلمانی که مهارت های پژوهشی ندارند هر روز به مشکلات موجود کلاس خود می افزایند و یا ممکن است در برابر مشکلات و مسائل موجود کلاس درس شان به شیوه ای نادرست و غیر تخصصی عمل کنند که نتیجه مطلوبی به دنبال نخواهد داشت. لازم به ذکر است که پژوهش، به ویژه پژوهش های آموزشی به دانش، بینش و مهارت و تخصص نیازمند است. متأسفانه، به ضرورت توانمندی ها و مهارت های پژوهشگران آموزشی به ویژه معلمان پژوهنده کمتر اهمیت داده شده است. پژوهش حاضر نیز با در نظر داشتن تمامی این موارد با طرح سوالات زیر به واکاوی میزان آشنایی معلمان با فرآیند اقدام پژوهی و ارائه راهکارهایی جهت مشارکت و ترغیب معلمان در برنامه معلم پژوهنده همراه با بررسی مولفه جنسیت معلمان در این فرآیند پرداخته است.

¹ . Borg & Alshumaimeri

روش

این پژوهش به طور کلی در دو مرحله کیفی و کمی اجرا شده است که بر حسب هدف، از نوع پژوهش های کاربردی است. همچنین بر اساس ماهیت داده ها به روش آمیخته (کمی و کیفی) انجام شد. بر این اساس که در بخش کیفی، ابتدا با نمونه پژوهش مصاحبه صورت گرفته شد این مصاحبه ها به صورت ساختار یافته تا آنجا ادامه یافت (۴۳ نفر) که داده ها به اشباع نظری رسیدند و مورد جدیدی یافت نشد. حاصل این مصاحبه ها ۴۴ گویه بود که در چهار عامل خلاصه و دسته بندی شدند و پرسشنامه پژوهش را برای اجرای مرحله کمی به وجود آوردند.

جامعه آماری پژوهش را تمامی معلمان دوره ابتدایی استان سیستان و بلوچستان تشکیل دادند که در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ در مدارس ابتدایی مشغول خدمت به شغل معلمی بودند. این جامعه شامل ۲۲۱۰۵ نفر هستند که از این تعداد، ۹۷۰۵ نفر معلمان مرد و ۱۲۴۰۰ نفر معلمان زن بودند. نمونه ی پژوهش با توجه به پراکندگی و حجم نمونه، به روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای انتخاب گردید. به دلیل وجود طبقات مرد و زن درون خوشه ها، سهم هر طبقه با توجه به درصد موجود از میان جامعه انتخاب شدند تا درصد متعارف و معنی داری از دو طبقه را شامل شوند. معیار ورود در این نمونه مشغول به خدمت بودن در مقطع ابتدایی با هر سطحی از تحصیلات بود. با توجه به این که طبق دسته بندی سازمان آموزش و پرورش استان، جامعه ی آماری در پنج قطب (سیستان، زاهدان، سراوان، ایرانشهر و چابهار) قرار گرفته و نمونه های آماری نیز به صورت تصادفی از خوشه های مربوطه انتخاب شدند.

جدول شماره ۱ و ۲ مشخصات جامعه و نمونه پژوهش را نشان می دهد. نمونه آماری طبق جدول مورگان و گرجسی، ۳۷۹ نفر تعیین شدند.

جدول شماره ۱، جامعه آماری به تفکیک قطب ها

قطب های آموزشی	تعداد مرد	تعداد زن	جمع	درصد
سیستان	۱۷۳۹	۲۵۶۷	۴۳۰۶	۱۹٪
زاهدان	۲۷۲۵	۴۸۲۰	۷۵۴۵	۳۴٪
سراوان	۱۵۳۷	۱۳۲۱	۲۸۵۸	۱۳٪
ایرانشهر	۱۸۹۷	۲۰۱۸	۳۹۱۵	۱۸٪
چابهار	۱۸۰۷	۱۶۷۴	۳۴۸۱	۱۶٪
جمع	۹۷۰۵	۱۲۴۰۰	۲۲۱۰۵	۱۰۰٪
کل درصد	۴۴٪	۵۶٪		

جدول شماره ۲، نمونه پژوهش به تفکیک قطب ها

قطب های آموزشی	تعداد مرد		تعداد زن		درصد کل
	فراوانی	درصد	فراوانی	درصد	
سیستان	۲۸	۴۰٪	۴۴	۶۰٪	۱۹٪
زاهدان	۴۶	۳۶٪	۸۲	۶۴٪	۳۴٪
سراوان	۲۷	۵۴٪	۲۳	۴۶٪	۱۳٪
ایرانشهر	۳۳	۴۸٪	۳۵	۵۲٪	۱۸٪
چابهار	۳۱	۵۱٪	۳۰	۴۹٪	۱۶٪
جمع	۱۶۵		۲۱۴		۳۷۹

دارم.	درصد	۶/۵	۲۰	۲۰	۲۱/۱	۱۴/۶	۱۱/۱	۶/۸
۵. توانایی بکارگیری راه حل های مناسب برای حل مشکل آموزشی ام را دارم.	فراوانی	۲۱	۸۰	۶۰	۵۷	۷۴	۵۲	۲۶
۶. توانایی تحلیل داده های حاصل از اقدام پژوهی را دارم.	درصد	۵/۷	۲۱/۶	۱۶/۲	۱۴/۵	۲۰	۱۴/۱	۷
۷. توانایی نوشتن گزارش یک اقدام پژوهی را دارم.	فراوانی	۲۶	۵۸	۷۳	۷۱	۶۲	۴۹	۳۱
۸. شیوه انتشار نتایج اقدام پژوهی را می دانم.	درصد	۴/۹	۱۷	۱۷/۸	۲۶/۲	۱۹/۲	۱۰/۸	۴/۱

ارزیابی توصیفی گویه های متغیر میزان آشنایی معلمان با فرایندهای اجرایی اقدام پژوهی نشان می دهد که ۳۲/۴ درصد از معلمان اذعان داشته اند که توانایی مدیریت اجرای یک اقدام پژوهی را دارند، ۳۵/۱ درصد آنها ذکر کرده اند که توانایی مسئله یابی درون کلاس درس خودشان برای اقدام پژوهی را دارند، ۳۷/۶ درصد آنها توانایی بیان مسئله برای یک اقدام پژوهی را دارند، ۳۲/۵ درصد آنها توانایی یافتن راه حل های مناسب را از منابع معتبر برای حل یک مسئله دارند، ۴۱/۱ درصد آنها توانایی بکارگیری راه حل های مناسب برای حل مشکل آموزشی شان را دارند، ۳۸/۴ درصد آنها توانایی تحلیل داده های حاصل از اقدام پژوهی را دارند، ۳۸/۴ درصد آنها توانایی نوشتن گزارش یک اقدام پژوهی را دارند و ۳۴/۱ درصد آنها شیوه انتشار نتایج اقدام پژوهی را می دانند.

جدول شماره ۴، نتایج آزمون t تک نمونه ای در ارتباط با متغیر میزان آشنایی با فرایندهای اجرایی اقدام پژوهی

متغیر	تعداد	میانگن	انحراف معیار	Test value	T	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین
ترغیب معلمان برای شرکت در برنامه معلم پژوهنده	۳۷۰	۳۰/۶۰	۱۱/۷۴	۲۸	۴/۲۶	۳۶۹	۰/۰۰۰	۲/۶۰

نتایج جدول حاکی از آن است که میانگین (۳۰/۶۰) و انحراف معیار (۱۱/۷۴) به دست آمده از میانگین جامعه واقعی (۳۲) کوچکتر است و این تفاوت به احتمال ۹۵ درصد معنادار می باشد. و همچنین با توجه به این که t به دست آمده (۴/۲۶) با درجه آزادی ۳۶۹ در سطح ۹۵ درصد از t بحرانی جدول (۱/۹۶) بزرگتر می باشد، لذا به لحاظ آماری تفاوت مشاهده شده معنادار می باشد و می توان چنین نتیجه گیری کرد که میزان آشنایی معلمان با فرایندهای اجرایی اقدام پژوهی پایین تر از سطح متوسط می باشد.

سوال دوم : آیا بین معلمان مرد و زن در آشنایی با اقدام پژوهی تفاوت معناداری وجود دارد؟

جدول شماره ۵، آماره‌های آزمون t گروه‌های مستقل (معلمان مرد و معلمان زن)

اختلاف فاصله		خطای انحراف استاندارد		مقدار p - اختلاف بین میانگین		درجه آزادی		مقدار T -P		مقدار F هارتلی	
حد پایین	حد بالا	استاندارد	میانگین	میانگین	دو دامنه)	۳۶۸	۰/۰۰۰	-۵/۸۶۵	۰/۰۰۰	۶۶/۱۴۵	فرض برابری واریانس‌ها
-۴/۵۹۸	-۹/۲۳۶	۱/۱۷۹	-۶/۹۱۷	۰/۰۰۰	۳۶۸	۰/۰۰۰	-۶/۲۰۹	۳۵۴/۱	-۶/۲۰۹	۶۶/۱۴۵	فرض نابرابری واریانس‌ها

در این سوال، مقدار p - محاسبه شده در آزمون لون، برابر با ۰/۰۰۰ می باشد که کمتر از ۰/۰۵ است، لذا آزمون لون معنی دار می باشد و فرض برابری واریانس‌ها پذیرفته نمی شود، بنابراین باید از آزمون t بر اساس واریانس‌های نابرابر استفاده شود (اعداد ردیف پایینی جدول ۵). همچنین مقدار p - آزمون t برای برابری میانگین ها، برابر با ۰/۰۰۰ می باشد که کمتر از ۰/۰۵ است، لذا، تفاوت بین میانگین ها معنی دار است. همچنین، با فاصله اطمینان ۹۵ درصد، برای اختلاف بین دو میانگین (از ۹/۱۰۸- تا ۴/۷۲۶-) که فرض صفر $(M_1 - M_2 = 0)$ را در بر نمی گیرد، همخوانی دارد (جدول ۵).

بنابراین، می توان نتیجه گرفت که بین میانگین نمرات میزان آشنایی با اقدام پژوهی معلمان مرد (۲۶/۷۰) و معلمان زن (۳۳/۶۱) تفاوت معنی دار وجود دارد و فرض صفر رد می شود. به عبارت دیگر بین میزان آشنایی با اقدام پژوهی معلمان مرد و معلمان زن، در سطح معنی داری ۰/۰۵ تفاوت معنی دار وجود دارد و فرض تحقیق تأیید می شود. همچنین میزان آشنایی با اقدام پژوهی در معلمان زن به مقدار ۶/۹۱ از میزان آشنایی با اقدام پژوهی در معلمان مرد بیشتر می باشد.

بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف بررسی راهکارهای ترغیب و ایجاد انگیزه جهت مشارکت معلمان در برنامه معلم پژوهنده اجرا گردید. نتایج کلی پژوهش نشان داد در وهله نخست، میزان آشنایی معلمان با فرایندهای اجرایی اقدام پژوهی در حد پایین است. در اولویت بندی راهکارهای ترغیب معلمان به برنامه معلم پژوهنده نشان داد که در وهله نخست، راهکارهای آموزشی و سپس راهکارهای سازمانی، مهمترین راهکارهای عملی ترغیب معلمان برای شرکت در برنامه معلم پژوهنده می باشد. راهکارهای مربوط به پشتیبانی مدرسه نیز کمترین اولویت را نزد معلمان در این زمینه دارد. همچنین میان جنسیت و میزان آشنایی با اقدام پژوهی ارتباط معنادار وجود دارد.

یافته‌های حاصل از تحلیل داده های مرتبط با سوال اول پژوهش بیانگر آن است که میانگین (۳۰/۶۰) و انحراف معیار (۱۱/۷۴) به دست آمده از میانگین جامعه واقعی (۳۲) کوچکتر است و این تفاوت به احتمال ۹۵ درصد معنادار می باشد. و همچنین با توجه به این که t به دست آمده (۴/۲۶) با درجه آزادی ۳۶۹ در سطح ۹۵ درصد از t بحرانی جدول (۱/۹۶) بزرگتر می باشد، لذا به لحاظ آماری تفاوت مشاهده شده معنادار می باشد و می توان چنین نتیجه گیری کرد که میزان آشنایی معلمان با فرایندهای اجرایی اقدام

پژوهی پایین تر از سطح متوسط می باشد. این یافته پژوهشی با نتایج پژوهش صفی خانی و همکاران (۱۴۰۰)، بابایی و همکاران (۱۴۰۰)، سادات حسینیان و همکاران (۱۳۹۹)، فروزش و پژمان (۱۳۹۷)، موسی زاده (۱۳۹۲)، سیاه منصوری (۱۳۹۱)، نجفی و همکاران (۱۳۸۸) و بورگ و آشامیمیری (۲۰۱۲) مطابقت دارد. نتایج پژوهش این محققان میزان آشنایی با اقدام پژوهی و روش شناسی پژوهش در عمل را به عنوان موانع اجرای اقدام پژوهی توسط معلمان بیان داشته اند. نتایج این پژوهش ها به طور ضمنی تایید کننده میزان آشنایی پایین معلمان با فرایند اجرایی اقدام پژوهی است که در پژوهش های مذکور به عنوان موانع شرکت در طرح معلم پژوهنده مطرح شده اند. بنابر این می توان بیان داشت که شاید یکی از دلایل مهم عدم رغبت معلمان به شرکت در برنامه معلم پژوهنده نداشتن دانش ها و مهارت های اجرای این برنامه و اجرای عملی یک اقدام پژوهی در عمل باشد.

در پاسخ به سوال دوم پژوهش، یافته های آماری پیرامون بررسی ارتباط میان جنسیت و میزان آشنایی با اقدام پژوهی حاکی از ارتباطی معنادار میان این متغیرها می باشد. مقدار p -آزمون t برای برابری میانگین ها، برابر با $0/000$ می باشد که کمتر از $0/05$ است، لذا، تفاوت بین میانگین ها معنی دار است. همچنین، با فاصله اطمینان ۹۵ درصد، برای اختلاف بین دو میانگین (از $9/108$ تا $-4/726$) که فرض صفر ($M_1 - M_2 = 0$) را در بر نمی گیرد، همخوانی دارد. بنابراین، می توان نتیجه گرفت که بین میانگین نمرات میزان آشنایی با اقدام پژوهی معلمان مرد ($26/70$) و معلمان زن ($33/61$) تفاوت معنی دار وجود دارد و فرض صفر رد می شود. به عبارت دیگر بین میزان آشنایی با اقدام پژوهی معلمان مرد و معلمان زن، در سطح معنی داری $0/05$ تفاوت معنی دار وجود دارد و فرض تحقیق تایید می شود. همچنین میزان آشنایی با اقدام پژوهی در معلمان زن به مقدار $6/91$ از میزان آشنایی با اقدام پژوهی در معلمان مرد بیشتر می باشد.

در پاسخ به سوال سوم پژوهش، نتایج حاصل از آزمون فریدمن پیرامون اولویت بندی مهمترین راهکارهای عملی ترغیب معلمان برای شرکت در برنامه معلم پژوهنده نشان داد که نخست راهکارهای آموزشی و سپس راهکارهای سازمانی، مهمترین راهکارهای عملی ترغیب معلمان برای شرکت در برنامه معلم پژوهنده هستند. راهکارهای مربوط به پشتیبانی مدرسه نیز کمترین اولویت را نزد معلمان در این زمینه دارد ($\text{Chi-Square} = 33/244 \text{ Sig.} = 0/000$). نتایج حاصل از سوال اول پژوهش و اذعان معلمان به آشنایی پایین با فرایند اجرایی اقدام پژوهی و همچنین مسائل و مشکلات نظام پرداخت حقوق معلمان و انگیزاننده های بیرونی و درونی ضعیف انجام چنین برنامه هایی، شاید بتوانند این نتایج را تبیین کنند. در این راستا، صفی خانی و همکاران (۱۴۰۰) در آسیب شناسی برنامه معلم پژوهنده در آموزش و پرورش ایران، توجه مسئولان و متولیان آموزش و پرورش در وزارتخانه، ادارات کل، مناطق و نواحی و مدیران مدارس می توانند به رفع موانع و تقویت عوامل پیش برنده در اجرای موفق برنامه معلم پژوهنده کمک کنند.

در یک نتیجه گیری کلی می توان بیان داشت که نتایج این پژوهش نشان داد عوامل سازمانی و عوامل آموزشی می توانند انگیزاننده های بالاتری نسبت به عوامل انگیزشی- مالی و پشتیبانی مدرسه جهت شرکت در برنامه معلم پژوهنده برای معلمان باشند. این پژوهش نیز همانند بقیه پژوهش ها دارای محدودیت هایی بودند که تعدادی از آنها شامل محدودیت های جغرافیایی پژوهش و پراکندگی نمونه های پژوهش در مناطق مختلف استان سیستان و بلوچستان، محدودیت های مربوط به انتشار و جمع آوری پرسشنامه ها، و رغبت پایین معلمان به پاسخگویی به پرسشنامه ها بودند.

با توجه به نتایج حاصل از پژوهش حاضر، پیشنهاد می شود با توجه به اهمیت مشارکت معلمان نسبت به فرایند اجرایی اقدام پژوهی و همچنین معناداری عامل آموزشی، کارگاه های آموزشی مناسب توسط افراد خبره اجرا شود، کارگاه های آموزشی مرحله به مرحله به صورت عملیاتی اجرا شوند. همچنین با توجه به معناداری عامل انگیزشی- مالی پیشنهاد می شود عوامل انگیزشی و مالی مناسب شناسایی و در برنامه معلم پژوهنده گنجانده شود و آموزش های اجرای اقدام پژوهی برای اعضای مدیریتی مدرسه نیز اجباری گردد.

منابع

- بابایی، مظهر؛ یزدان پناه، شیما و ازغ، هدیه. (۱۴۰۰). تحلیل محتوای نقادانه «اقدام پژوهی‌های کشوری» در حوزه‌های درسی و رفتاری دانش‌آموزان به‌مثابه یک روش آموزش (از چهار ساحت: ساختاری، نگارشی، روش‌شناسی و محتوایی)، تدریس پژوهی، ۹(۲)، ۱-۲۸.
- پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش. (۱۳۹۸). شیوه نامه بیست و سومین برنامه معلم پژوهنده، دبیرخانه معلم پژوهنده، گروه تحقیق و پژوهش، وزارت آموزش و پرورش.
- پیری، موسی و سلمان اوغلی خیایوی، فریبا. (۱۳۹۰). بررسی مقایسه ای عملکرد آموزشی و تربیتی معلمان شرکت کننده در برنامه معلم پژوهنده با سایر معلمان در سه دوره تحصیلی استان اردبیل از دیدگاه مدیران، فصلنامه علوم تربیتی، ۴(۱۴)، ۷۵-۹۰.
- سادات حسینیان، بنت الهدی، نیلی، محمدرضا و شریفیان، فریدون. (۱۳۹۹). بررسی تطبیقی ابعاد برنامه های توسعه حرفه ای معلمان ابتدایی در ایران و کشور های منتخب، فصلنامه پژوهش در نظام های آموزشی، ۱۴(۴۹)، ۷۳-۹۰.
- سیاه منصوری، سید احمدرضا. (۱۳۹۱). بررسی موانع اقدام پژوهی از دیدگاه معلمان مقطع ابتدایی شهرستان پاکدشت. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار.
- سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. (۱۳۹۰). شورای عالی آموزش و پرورش تهران، وزارت آموزش و پرورش ایران.
- صفی خانی، یحیی؛ عباسیان، حسین؛ آراسته، حمید و عبدالهی، بیژن. (۱۴۰۰). آسیب‌شناسی برنامه معلم پژوهنده در آموزش و پرورش ایران. مطالعات آموزشی و آموزشگاهی، ۱۰(۲)، ۳۳۹-۳۶۶.
- فراشی، لیلا. (۱۳۹۶). شناسایی و بررسی عوامل موثر در افزایش توانایی اقدام پژوهی معلمان در طرح معلم پژوهنده (مطالعه موردی: شهرستان نهاوند)، کنفرانس ملی پژوهش های نوین ایران و جهان در روانشناسی، علوم تربیتی و مطالعات اجتماعی، دانشگاه آزاد واحد زرقان.
- فروزش، زهره و پژمان، ابراهیم. (۱۳۹۷). بررسی نقش استمرار پژوهش در ارتقا توانمندی و توسعه حرفه ای معلمی (مطالعه موردی معلمان ابتدایی شهر گراش)، کنفرانس ملی یافته های نوین در حوزه یاددهی و یادگیری، انجمن مطالعات برنامه درسی ایران شعبه هرمزگان.
- قادری، مصطفی، غلامی، خلیل و خاطری صفت، بهبه. (۱۳۹۴). بررسی ماهیت علمی تحقیقات انجام شده اقدام پژوهی توسط معلمان دوره ابتدایی، مطالعات برنامه درسی، ۱۰(۳۸)، ۱۰۵-۱۳۸.
- طباطبایی، فاطمه سادات. (۱۳۹۵). بررسی جایگاه پژوهش و تاثیر آن در آموزش و پرورش، دومین کنفرانس بین المللی پژوهش های کاربردی در علوم تربیتی و مطالعات رفتاری و آسیب های اجتماعی ایران، تهران، <https://civilica.com/doc/583293>
- مک نیف جبین و وایت هد جک. (۲۰۰۶). آنچه لازم است درباره اقدام پژوهی بدانید، ترجمه پریچهر چایچی، پژوهش نامه آموزشی، آبان ماه، شماره ۱۱۵.
- موسی زاده، سیده عاطفه. (۱۳۹۲). آسیب شناسی رویکرد اقدام پژوهی معلمان دوره متوسطه شهرستان بابل. پایان نامه کارشناسی ارشد چاپ نشده، دانشگاه مازندران.
- نجفی هزارجریبی، حبیب الله و قلی زاده، محمد. (۱۳۸۸). شناسایی عوامل درون سازمانی مشارکت معلمان در طرح اقدام پژوهی، چالشی جدید در حوزه آموزش و پرورش. پژوهشنامه تربیتی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بجنورد، ۵(۱۹)، ۱۹۲-۲۰۵.
- Borg, S., & Alshumaimeri, Y. (2012). University teacher educators' research engagement: Perspectives from Saudi Arabia. *Teaching and Teacher Education, 28*(3), 347-356.

- Hine, G.S.C. (2013). The importance of action research in teacher education program. *Issues in Education Research*, 23 (2), 151-163.
- Jacobs S D. (2018). A History and Analysis of the evolution of action and participatory Action research. *The Canadian journal of Action research*. 19(3), 34-52.
- Johnson, A. P. (2012). *A short guide to action research* (4th ed.). New Jersey: Pearson Education.
- Mertler, C. A. (2019). *Action research: Improving schools and empowering educators*. Sage Publications.